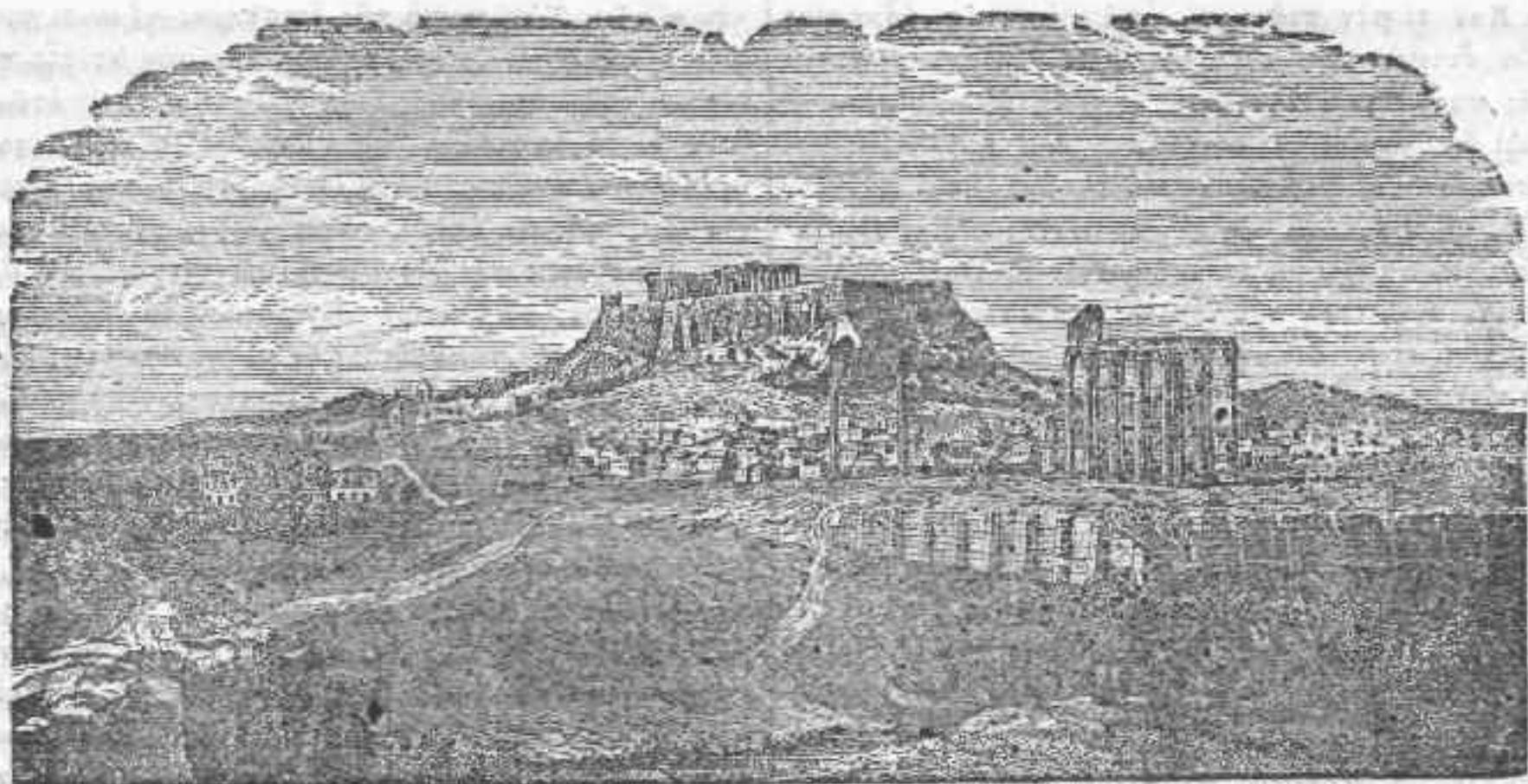

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1861.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 260.

ΠΕΡΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΓΝΩΣΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ (1).

—οοο—

Οὐδὲν πρεπωδέστερον ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι καὶ τοῖς ἀκροαιόμενοις προσφιλέστερον ὥς ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων σοφίας. Ἡμεῖς πρὸ πάντων ἀφείλομεν νὰ ἀνιχνεύσωμεν ταύτην ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι καὶ καταδείξωμεν τὸ μεγαλεῖν καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, διότι μόνον δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἀναζωπυρήσωμεν τὴν γενέτειρην ἀρχὴν αὐτῆς καὶ ὑποβάλωμεν τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τοῦ ἔθνισμοῦ, τὸ εὐγενέστερον τῶν αἰσθημάτων, καὶ διότι ἡ ἀνταύγεια τοῦ κλέους αὐτῆς ἔσωσεν ἡμᾶς.

Πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης ἐγκύψαντες ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἱστορίαις καὶ τὰ σωζόμενα τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα ἀναδιφίσαντες, ἀνεκάλυψαν πολλὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις εἰς νεωτέρους ἀποδιδόμενας. Ὁ Dutens καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐν τοῖς συγγράμμασι κυρίως τῶν Ἑλλήνων κατέδειξαν πολλὰς τοιαύτας, ἐφ' ὧν ἐπι-

δεικτικῶς καυχᾶται ὁ νεώτερος πολιτισμός· ὁ δὲ ἐξ Ἀρβιανῶν Dupois (d' Amiens) ὁ ἰσόβιος οὗτος γραμματεὺς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς τῶν Παρισίων, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πλείστας ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις τὴν φυσιολογίαν καὶ ἀνατομίαν ἀφορώσας ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν ἀνεύρισκεν.

Ἐρχομαι ἤδη κἀγὼ νὰ καταδείξω διὰ συντόμων, ὅτι παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ ἀμφισβητούμενων νοσημάτων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γινόμεναι, δι' ὧν διακρίνεται ἡ ὑπαρξὶς καὶ διάκρισις αὐτῶν ἐκ τῶν ἡθικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ψυχῆς, ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν γνωστὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

Αἱ ποικίλαι ἀνωμαλῖαι καὶ πολύμορφοι νόσοι τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐδρεύουσιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ κρανίῳ, ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸ ὁ θεὸς Πλάτων διὰ τοῦ χαρίεντος εἰκονικοῦ ὕφους αὐτοῦ, ὑπῆρξαν πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀντικείμενον ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ ἐνδελεχοῦς ἐρεύνης· ἡ δὲ ἐρευνα αὕτη ἤεν περιστράφη μόνον εἰς τὰ μέτα, δι' ὧν δύναται νὰ σωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ναυαγίου τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον, δι' οὗ δύναται νὰ κανονισθῇ τὸ δίκαιον αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, καὶ νὰ ὁρισθῇ ἐν τίσι περιπτώσεσι δύναται νὰ ἐκπληροῖ τὸ καθήκον ὃ εἰς ἐγκεφαλικάς νευρώσεις περιπεσὼν, καὶ πότε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολέσας τὴν ἡθικὴν ἐλευθερίαν, τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοκυβέρνητον αὐτοῦ.

(1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ 'Α. Πάλλη, ἀνα-
δεχθέντος τὴν πρωτασίαν τὸ λήξαν ἔτος.

Καὶ εἰ μὲν πρόκειται περὶ συγγενεῶς ἀδρυναίας τῶν διανοητικῶν καὶ παθητικῶν δυνάμεων, ἡ περὶ τῆς παιδιότητος ἀνασταλῆς τῆς ἀναπύσεως αὐτῶν, ἡ περὶ διαστροφῆς τῆς αἰσθήσεως, περὶ συγχύσεως καὶ ἀσυναρτησίας τῶν ιδεῶν καὶ ἐν γένει περὶ παρακοπῆς, ἡ διάγνωσις καὶ ἐκτίμησις τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ πάσχοντος ἐστὶν ὁπωστὺν εὐκόλος. Ἀλλ' οἱ ἰατροὶ συνάλεξαν παμπόλλους παρατηρήσεις, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι ἐνίοτε νοσοῦσι καὶ διαστρέφονται αἱ παθητικαὶ δυνάμεις μόνον ἄνευ τῆς παρακρούσεως τῶν διανοητικῶν· ἄλλοτε νοσεῖ ἡ βούλησις, τὸ ὄργανον αὐτῆς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας· ἄλλοτε ἡ παραφροσύνη περιστρέφεται περὶ ἓν ἀντικείμενον, περὶ μίαν μόνην ιδεάν· καὶ ἄλλοτε, τέλος, ἐνεκὲν νοσήσεως ὁρμηφυτικῆς τινος δυνάμεως ὁ ἄνθρωπος φέρεται καὶ σφύεται ἐξ ἐσωτερικῆς ὁρμῆς καὶ φορῆς εἰς πράξεις ἀθεμίτους καὶ ἀνοσίους χωρὶς νὰ δύνηται νὰ ἀναχαιτίσῃ ἐαυτὸν, ἐν ᾧ ἔχει τὴν συνείδησιν τοῦ φρικώδους τῆς πράξεως, καὶ ἐννοεῖ τὴν τρομερὰν παρά τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένην ποινὴν. Ἡ δὲ ἐπιγνωμοσύνη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας περιπτώσεις καθίσταται λίαν δυσχερής.

Τὸ δύσκολον τῆς διαγνώσεως καὶ διακρίσεως εἰς τινὰς περιστάσεις τῶν νοσηρῶν ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηρῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σοφοὺς νομοδιδασκάλους, οὐ μόνον νὰ ἐνδοιάσωσιν εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἀποκρούσωσι ταύτας, ὡς ἀπλὴν ὑπόθεσιν τὴν ἀτιμωρησίαν ὑποστηρίζουσαν καὶ τὴν κοινωνίαν τὰ μέγιστα ζημιούσαν. Ἀλλ' ὁ περιώνυμος Esquirol ὁ τὰς πρότερον μελαγχολίας καλουμένας μονομανίας ὠνομάσατο, συσσωρεύων παρατηρήσεις ἐπὶ παρατηρήσεων, ἀντέκρουσε τὰς ἀντιρρήσεις διατεινόμενος ὅτι ὑπάρχει μονομανία, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος φέρεται ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς χωρὶς νὰ δύνηται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις καὶ τοὶ ἀνῆτοι διαμένουσιν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν ταύτην. Ἐνεκὲν νοσηματώδους τοιαύτης καταστάσεως ἐγένον οὐκ ὀλίγοι καὶ αὐτόχειρες, καὶ αὐτοθάνοντες, καὶ λησταί, καὶ φονεῖς, καὶ ἐμπρησταί, καὶ κλέπται, καὶ λωποδύται καὶ βαλαντιοτόμοι. Εἰς δὲ τινὰς περιπτώσεων, καθ' ἣν τινες ἐφραντίζοντο ἐλευθέραν καὶ ἀδέσμευτον τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν ἀπέδεικνυν ὁ σοφὸς οὗτος ἱατρός τὸ νοσηματώδες τοῦ ἀνθρώπου! καὶ παρῶν ἀρχαιοτέρων ῥῆσιν ἀνέκραξε, *Nihil a crimine, nulla ficta, a morbo tota*. Esquirol *Traitement des Maladies mentales*. Tom. 2. pag. 842

Ὁ δὲ διάσημος Marc συνέλεξε πάνυ πολλὰ παραδείγματα τοιοῦτου εἶδους μονομανιῶν, ἐν αἷς προσέθεσεν οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ Meisger παρατηρηθέντων. Ὁ δὲ Henke, διάσημος τῆς Γερμανίας ἱατροδικῆς καὶ μνείαν ποιεῖται ἐμπρηστικῶν μονομανιῶν εἰς παιδικὰς μάλιστα παρατηρηθεῖσων. Ἀλλὰ φειδόμενος τῆς συμμετρίας τῆς ὁμιλίας ταύτης παραλείπω τὰ καθέκαστα.

Ἡ ἀναλογία τοιοῦτων νοσημάτων πρὸς ἄλλα τοιούτου εἶδους, μόνον ἐπιβλαβὴ εἰς τοὺς ἀτυχῶς ἐν αὐτοῖς ἐμπεσόντας· ἀλλ' ἄθῳα καὶ ἀζμία εἰς τὴν κοινωνίαν, συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παραδο-

χὴν αὐτῶν. Τὰ χρονικά τῆς ἐπιστήμης γέμουσι τοιούτων περιέργων ιστορημάτων. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ νόσημα ἀνθρώπου τινὸς ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸ τινῶν ἐτῶν, ὅστις ἐν τῇ παραδόξῳ νότῳ αὐτοῦ εἶχε ἀκλόνητον πεποιθήσιν, ἀτάλευτον τὴν ιδεάν, ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε κλίνων αὐτὴν ἐνόμιζεν, ὅτι ἐβλεπε τὴν ῥάχιν ἀντὶ τοῦ ἑστέον· καὶ δὴ ἀμπεχόμενος τὸ ἱμάτιον συμφώνως τῇ ἀλλοκότῳ ταύτῃ ιδεᾷ τῆς σωματικῆς τοῦ μεταβρύθμισεως τὸν γέλωτα ἄμυχ καὶ τὸν οἶκτον διήγειρεν. Ὑπὸ τοιούτου νοσήματος, ὡς ἀναφέρει Ἡρακλείδης ὁ ποντικός (παρ' Ἀθηναίων) διατέθη τὸ πάλαι ὁ Αἰζωνεύς Θρασύλαος ὁ Πυθαγόρου πᾶσι πάντα τὰ πλοῖα τὰ εἰς τὸν Πειραιᾶ καταγόμενα ὑπολαμβάνειν ἑαυτοῦ εἶναι. »

Ἀλλ' ἐνίοτε, καὶ τοὶ τῆς ἐτραλμένης ιδέας ἀφαιρεθείσης, μένει ἀνεξήγητός τις ῥοπή, τὴν κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου παραλύουσα. Πρὸς ἐναργεστέρην ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης ἐξάγω ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων μου ἐμπειριῶν τὸ ἑξῆς. Εἶδὼν ποτὲ ἄνθρωπον τινα, ὅστις εἰς τὴν παρουσίαν μου ἔρυσθαι ἤθελεν, ἡ δὲ αἰδῶς αὐτὴ ἀνήγειρεν ὅτι συνηθάνετο τὸ γελοῖον τῆς νόσου, ἣτις τὸν ἐμάστιζεν· οὐχ ἥττον ὁ ἀτυχὴς ἐκλείσθη ἐν τῇ θαλάμῳ αὐτοῦ καὶ δις ἀπεπειράθη νὰ αὐτοχειρισθῇ. Προσπνῆς τοὺς τρόπους καὶ εὐγενῆς τὴν συμπεριφορὰν ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐδὲν παρίστα καταγγέλλον τὴν νόσον· οὐδὲ παραίσθησιν ἢ ψευδαίσθησιν ἢ τῶν ιδεῶν ἀσυναρτησίαν ἠδύνατό τις νὰ ἀνακαλύψῃ. Καὶ ἤθελον ἀποτύχει εἰς τὴν διάγνωσιν ἄνευ τῆς ιδίας αὐτοῦ ἐξομολογήσεως. Μία μόνη ιδέα τὸν ἐτυράννει, τὸν ἐβασάνιζεν, ἡ ιδέα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐφροῦντο εἰς τὴν ἀσχημίαν τοῦ. Καὶ ἐννοεῖ μὲν, ὅτι ὤφειλε νὰ μὴ περιορίσῃ ἐαυτὸν ἐνεκὲν τοῦ σωματικοῦ τοῦ ἀτυχήματος, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐδεσμεύετο ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦν ὠραίος· δὲν ἔφερε βεβίως τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀδωνίδος ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Ἡρακλέους, οὐδόλως ὁμοίως ἦν δυσειδής· καὶ εἰδεχθῆς, ὡς ἐραντάζετο, ἀλλὰ μύλλον ἐπιπρεπὲς καὶ εὐσώματος. Κατὰ τῆς θερητικῆς ταύτης μονομανίας κατέφυγον εἰς ἠθικά τινα μέτρα· κατέδειξα αὐτῷ τὴν συμμετρίαν τῶν μελῶν τοῦ, ἀπέδειξα τὴν εὐρυθμίαν τῶν ὑπογραμμῶν τοῦ προσώπου· ἐπαίσθη τέλος, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο κύριος τῆς πεποιθήσεώς του. Μόλις ἐξέρχεται, καὶ ἐπέστρεφεν οἴκοι δρομαίως, ἡ κρίσις τὸν παρήτει, ἡ ιδέα ἐσχίαζε τὸν νοῦν, παρέλυε τὴν βούλησιν αὐτοῦ· ἐλησμόνει ὁ ἀτυχὴς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἐλευθερίαν. Ἐν ᾗδῃ εἰς τὴν ιδεάν ταύτην ἀντικατασταθῇ ἄλλη τις φονικὴ ἢ ἐμπρηστικὴ, εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ τὰς νοσηρὰς φουλότητας.

Ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ ὑγιᾷ αὐτῇ καταστάσει λέξις τις, πολλάκις ἐπαναλαμβάνομένη, καταντᾷ ἑξὶς καὶ δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀποτεινᾷ τὸν ζυγὸν αὐτῆς, ὥστε ἀποσκοποῦ, ἄνευ λόγου ἐπανέρχεται ἐπὶ τὸ στόμα καὶ ὁ ἄνθρωπος καθίσταται γελοῖος. Οὕτω, προὑπαρχούσης μάλιστα νευρικῆς τινος εὐπαθείας, ιδέα τις πολλάκις ἐπανερχομένη προσηλοῦται, προσπερνάται ἐν τῷ λογισμῷ, ὡς ἄλλη ἄκανθα, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Viney, ἀντὶ αἵματος καὶ φλεγμονῆς

συσσωρεύουσα ψυχικὸν πνεῦμα (fluide pensif), διαγείρουσα ὀργανισμὸν διανοητικὸν καὶ συνειλκοντα πάσας τὰς λοιπὰς ιδέας, γίνεται κυρία τῆς διανοίας, δεσμεύει τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν· ἡ ιδέα σφύρει τὸν ἄνθρωπον ἀκρίτως, ἀσυκιδήτως· ἡ ιδέα μαίνεται ἐλαύτως ψυχικὸν τι πάθος οἷα ἡ ζηλοτυπία, ἡ ἐρσιχρηματία, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλοπρωτία, ἡ φιλαρχία, καὶ τὰ τοιαῦτα, πάθος τι τοιοῦτον λέγω, ἐρεθιζόμενον καὶ ὑπεκκλιόμενον διηθηριῶται, ἀρπνιᾷ, ἐπισκοπεῖ τὸν νοῦν, ἐκρούει τὸν λογισμὸν, ὡς ἐλεγεν ὁ περὶ ψυχικῶν παθῶν συγγραφεὺς Στωϊκὸς Χρύσιππος, δεσπόζει ἤδη τῆς αἰσθησεως, τῆς κρίσεως, τῆς βουλήσεως αὐτῆς· ἡ δὲ ψυχὴ ἐγείρεται, διορᾷ τὴν συναμαρτούσαν τῷ πάθει ἀμαρτίαν, πειράται νὰ ἀναχαιτίσῃ αὐτήν, ἀλλ' ἀδυνατεῖ· καθύσταται μὲν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἀπώλεσεν ἤδη τοὺς οἰακὰς τῆς κυβερνήσεως, διατάσσει μὲν, ἀλλὰ δὲν ὑπακούεται πλέον, βασιλεύει ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος συρόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους περιπίπτει εἰς τὸ ἀμάρτημα, ἐπιζήμιος εἰς ἑαυτὸν, εἰς τοὺς ὁμοίους τούτου, εἰς τὴν πατρίδα αὐτὴν γιγνόμενος.

Ἐν τισὶ περιπτώσεσιν, ἐν αἷς ὑπάρχει μικτὴ τις κατάστασις λόγου καὶ παραλογίας, νοῦς καὶ παρανοίας, ἡ διάγνωσις ἀποβαίνει ἐπὶ μᾶλλον δυσχερὴς. Διὰ τὸν εἰρημένον λόγον ὁ περιώνυμος Lelut εὑρίσκει ἐν Γαλλίᾳ εἰκοσι παράνοας· ἐπὶ χιλίων καταδικῶν, καὶ μόνον ἓνα ἐπὶ χιλίων ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐάν πρότερον νοσοῦντές τινας καταδικάζοντο ὡς κακοῦργοι, ἐπὶ ἡλθε νῦν ἡ μονομανία, λέγει ὁ Moreau καὶ ἀπέσπασεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δήμιου καὶ τῆς ἀτιμίας ἀτυχεῖς τινες ἀνθρώπους, οἵτινες κατὰ τοσοῦτον ἦσαν ἐνοχοὶ καθ' ὅσον ἐνόσουν. (*)

Ὁ δὲ νόμος τῆς φυσικῆς κληρονομίας, δι' οὗ αἱ φρενοπαθείαι καὶ νευρώσεις ἐν γένει πάσχοντες γονεῖς μεταδίδουσιν εἰς τὰ ἔκγονα τὴν νοσηρὰν διάθεσιν, ἥτις παλλάκις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἐξεβράχη εἰς τοὺς γονεῖς προκαλεῖ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τὸ αὐτὸ νόσημα ἢ παραπλήσιόν τι καὶ σύμφυλον, ὁ νόμος, λέγω, οὗτος προσέθηκε νῖον μέσον διαγνώσεως. Παρατηρήθη, τῶντι, ὅτι αἱ ψυχικαὶ νόσοι εἰσὶ μᾶλλον ἐμφυτοὶ καὶ σπανίως ἐπιήλυδες. Οἱ δὲ ἱατροὶ δι' ἀνυπογραφεῶν ἐρευνῶν, δι' ἀριθμολογικῶν ἀποδείξεων ὑποστήριξαν ὅτι αἱ νόσοι αὗται ἐπὶ ἐννέα δέκατα εἰσὶ συγγενεῖς καὶ ἐπὶ ἓν μόνον ἐπίκτητοι. Ὁ δὲ Moreau ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῆς νοσηρᾶς ψυχολογίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, δι' ἀκαταμαχῆτων λόγων κατέστησε τὰς ἐπιστημονικάς ταύτας παρατηρήσεις ὑπεράνω πάσης ἀμφισβητήσεως, κερύττων συγχρόνως ὅτι αὗται εἰσὶν ὅλως προϊόντα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀγνώστοι ἢ παραγνωρισθεῖσαι παρὰ τῶν ἀρχαίων.

Οὐδεμία πλέον μένει ἀμφισβολία, ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἵτινες φέρονται εἰς πράξεις ἀθεμίτους καὶ παρὰ νόμους ἐνεκὸν ψυχικῆς νόσου καὶ περ μὴ ἀπο-

λέσαντες τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἥτις ὑπάρχει ὡς εἰ μὴ ὑπῆρχε, μένει γράμμα νεκρὸν, ὡς ἀποφαίνεται ὁ προμνημονευθεὶς Moreau (1)· ἄλλοι δὲ, οἵτινες ἐξ ἔθους μόνον καὶ κακῶν ἐξέων διαπραττοῦσιν ἔργα ἐπιζήμια καὶ ἀποτρόπαια. Θαυμάσιον δὲ ὑπομνήμα ἔραφε πρό τινας ὁ Michea περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν καὶ διακρίνωμεν τὰς νοσηρὰς ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηριῶν· ἡ δὲ διάγνωσις ἐστὶν οὐσιώδης, διότι διὰ τοῦς μὲν ἀναγκαιοῦσι θεραπευτήρια καὶ ἱατροὶ, διὰ τοῦς δὲ σωφρονιστήρια καὶ σωφρονισταί.

Ἐρχομαι ἤδη διὰ βραχείων νὰ ἀποδείξω, ὅτι ταῦτα πάντα δὲν εἶναι προϊόντα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ὡς τινες ἀποφαίνονται (2). Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναπληρωσαντες διὰ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν τὴν ἐκ τοῦ χρόνου πείραν ἐγνώριζον ὅτι καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι καὶ ἐν γένει ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ μεταδίδεται ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔκγονα. Ἐλάβανον δὲ ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον τῆς φυσικῆς κληρονομίας οὐ μόνον εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νομικῶν διατάξεων καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων αὐτῶν. Διέκρινον δὲ ἀριθμήτως τὰς νοσηρὰς ἐκ τῶν ἐξ ἔθους μοχθηριῶν.

Οἱ καθ' ἡμᾶς φυσιολόγοι ὑποστηρίζουσιν ὅτι αἱ παντοῖαι μορφαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἠθικοῦ χαρακτήρος παράγονται ἐκ τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως καὶ ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἔκγονα μεταχεύονται. Ὁ δὲ Κάντιος ἐπρέσβευεν, ὅτι ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ τὸ γινόμενον ἐστὶ τῶν πρώτων τοῦ βίου ἐντυπώσεων ἐπὶ τῆς κράσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς. Οὐδεὶς ἀμφιδόλῃ, ὅτι σύντονοι ἐπιδράσεις, μάλιστα ἐπὶ τῆς πρώτης ἐποχῆς τοῦ βίου, ἔχουσιν ἐπιβροὴν ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἀνατροφή ἰδίως τροπολογεῖ οὐκ ὀλίγον τὰς διαφόρους κλίσεις καὶ ὀρέξεις· οὐχ ἥττον ἡ ὀργανικὴ διαπλάσις ἢ ὑπὸ τῆς φύσεως ὑφανθεῖσα εἶναι ἡ οὐσιώδης βάσις, ἡ πρώτη κρηπίς. Ἡ ἀλήθεια αὕτη, ἡ ἀκαταμαχῆτως ὑποστηρικθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ὑπῆρξε κοινοτάτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας πεφυκυίας ἐν ἡμῖν καὶ ἐν μέρει τροπολογουμένας διὰ τοῦ ἔθους. « Οὐτ' ἄρα φύσει οὕτε παραφύσιν, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφύσιν ἡμῖν, δεῖξασθαι αὐτὰς τελειομένους διὰ τοῦ ἔθους » (3). Διαποικίλονται δὲ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι ἐνεκὸν τῆς φύσεως ἐκάστου οἰανὴ τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως. « Διαφορὰς γὰρ τινὰς ἐτέρας, ὥσπερ χροιάς ἰδίας, λέγει ὁ Πλούταρχος, αἱ ἀρεταὶ διὰ τὰς φύσεις λαμβάνουσιν » (4). Ὡσαύτως οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον, ὡς οἱ νεώτεροι (5) ὅτι ἐκ τῆς μικτῆς καταστάσεως τῶν

(1) Moreau σελ. 136.

(2) Moreau pag. 136, 194, 211, 213, 249. — 'Ανθ. Revue des deux mondes. Tom. 25 j. janvier : 1860. Des Dégénérescences de l'espèce humaine par Alfred Maury, pag. 90.

(3) Ἀριστ. Ἠθικ. Νικομ. Β. 6' Κ. 4.

(4) Πλούταρχου γυναικῶν ἀρεταί, Τερ, 3' ἐκδ. Αἰνῆ. σελ. 190.

(5) Moreau, pag. 549.

(*) Moreau (de Tours) La Psychologie Morbide dans ses rapports avec la Philosophie de l'histoire, introduction.

παθητικῶν δυνάμεων ἐπήγαγον μικτοὶ ἠθικοὶ χαρακτῆρες ἐκ τῆς κρῆσεως τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας συγκυπτασχηματιζόμενοι.

« Οὐκ ἂν γένοιτο χωρὶς ἐσθλὰ καὶ κακά.

Ἀλλ' ἐστὶ τις σύγκρασις », κατὰ τὸν Εὐριπίδ. ν.

Ὅτι δὲ ἐπεκράτει ἡ ἰδέα περὶ τῆς μετοχτεύσεως αὐτῶν ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ ἐκγονα, ἔστω μοι μάρτυς ὁ σοφώτατος αὐτὸς Εὐριπίδης, λέγων

« ὦ Παῖ Κρέοντος, ὡς ἀληθὲς ἦν ἄρα

Ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίνεσθαι τέκνα.

Κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ Πατρὸς (1) ».

Ἐγνώριζον δὲ ἐπίσης, ὅτι ἡ εἰς τὴν μελαγχολίαν καὶ φρενοπαθειαν καὶ ἐν γένει εἰς τὰς νευρώσεις διάθεσις μετακίδεται ἐκ τῶν γεννητόρων εἰς τὰ ἐκγονα. Οἱ δὲ ἱατροὶ ἐθεράπευον τὰ τέκνα τῶν ἐκ τοιούτων νοσημάτων πασχόντων αὐτοὺς οὐ δοκοῦντα νοσεῖν, ἀλλ' ἐπιτηδεύειν ἔχοντα πρὸς τὴν αὐτὴν νόσον, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἐκρηξὶν ταύτης, διασκεδάσωσι καὶ ἀποπέμψωσι μεγάλου πάθους μικρὸν σπέρμα. « Μελαγχολικῶν παισὶ καὶ ἐπιληπτικῶν, λέγει ὁ πολυμαθέστατος Πλούταρχος, γυμνάσια καὶ διαίτας καὶ φάρμακα προσάγουσιν οὐ νοσοῦσιν, ἀλλ' ἐνεκα τοῦ μὴ νοσῆσαι. » (2)

ὑπῆρξε δὲ καὶ νόμος παρὰ τισι τῶν Ἑλλήνων ἀπαγορεύων τὰς συζεύξεις τῶν ὑπὸ τοιούτων νοσημάτων καταχομένων. Ὁ Ἀρίστων (παρὰ Στοβαίου) ἀναφέρει, ὅτι « Σπαρτιατῶν νόμος τάττει ζυγαίαν, τὴν » μὲν πρώτην ἀγαμίου, τὴν δευτέραν ὀψιγαμίου, » τὴν τρίτην καὶ μεγίστην κακογαμίου. »

Εἰρήσθω δὲ ἐκ περιουσίας, ὅτι τὸ πάλαι ἀπαράλλακτα ὡς καὶ καθ' ἡμᾶς δὲν διέφυγε τὴν ἑλληνικὴν εὐφυΐαν ἡ παρατήρησις, ὅτι αἱ ἠθικαὶ προσβολαὶ καὶ θλιβεραὶ ἐντυπώσεις αἱ εἰς τοὺς γονεῖς γιγνώμεναι ἐπιρροάζουσι τὰ μέγιστα τὴν εὐγονίαν.

« Μηδ' ἀπὸ δυστήνοιο τάφου ἀπονοστήσαντα.

Σπερμαίνειν γενεὴν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀποδαιτός. » ἔλεγεν ὁ Ἡσίοδος.

Μεταβαίνομεν ἤδη νὰ ἀποδείξω ὅτι διέκρινον ἀριδῆλως τὰς ἐξ ἔθους μοχθηρίας ἐκ τῶν νοσηρῶν. Ὁ Πλάτων ἐν τῇ διαλόγῳ τοῦ Τιμαίου σαφῶς ἀπορρίνεται. « Κακὸς μὲν ἐκὼν οὐδεὶς, διὰ δὲ πονηρὰν ἐξενεχθὲν τινὰ τοῦ σώματος, καὶ ἀπαίδευτον τροφήν ὁ » κακὸς γίνεται κακός· παντὶ δὲ ταῦτα ἐχθρά, καὶ » κακὸν τι προσγίγνεται. » Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λέξις κακοφυΐα ἐσήμαινε νοσηρὰν μοχθηρίαν, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῇ Πλατωνικῇ συλλογῇ ὄρων εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Πλάτωνος Σπύσιππον ἀποδιδόμενων δύναται

τῆς νὰ εἰκάτῃ· ἔχει δ' οὕτως· « κακοφυΐα, κακὴ ἐν » φύσει, καὶ ἀμαρτία τοῦ κατὰ φύσιν, νότος τοῦ » κατὰ φύσιν. »

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐτι σαφέστερον διακρίνει τὰς ἐξ ἔθους μοχθηρίας ἐκ τῶν νοσηματιῶν. Λαλῶν περὶ τῶν θηριωδιῶν ἀποδίδει ταύτας εἰς τοὺς βαρβάρους· « ἑνὶ δὲ, λέγει, γίνεται καὶ διὰ νότους καὶ πηρώσεις » (1) καὶ πρκακατιῶν· « αἱ δὲ διὰ νό- » τους γίνονται καὶ μανίαν εἰλοῖς, ὥστερ' ὁ τὴν με- » τέρα καθισπεύσας καὶ φαγόν, καὶ ὁ τοῦ συνδούλου » τὸ ἥπαρ· αἱ δὲ νοσηματιῶδες ἢ ἐξ ἔθους. Καὶ » πᾶσα ὑπερβάλλουσα κακία καὶ ἀφροσύνη καὶ δει- » λία, καὶ ἀκολασία, καὶ χαλεπότης, αἱ μὲν θηριώ- » δεις, αἱ δὲ νοσηματιῶδες εἰσὶν. » Μινεῖν δὲ ποι- » εῖται δικαστικῆς ἀθωώσεως λίαν περιέργου. « Κα- » τηγορούμενός τις ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῦ τύπτει, » καὶ γὰρ οὕτως, ἔφη, τὸν ἐκαστοῦ, κακείνος τὸν ἄ- » νομητον· καὶ τὸ παιδίον δείξας, καὶ οὗτος ἐμὲ, ἔφη, » ὅταν ἀνὴρ γένηται· συγγενὲς γὰρ ἡμεῖν (2). Καὶ » ἀποφυγεῖν δὴ· ἐδόκει γὰρ τοῖς δικασταῖς φυσικὴν » εἶναι τὴν ἀμαρτίαν » (3). « Καὶ δυνάοιαι τινες » καὶ πάθη, λέγει ὁ Μεγαλόνομος Ἀριστοτέλης, οὐκ » ἐφ' ἡμῖν εἰσὶν, ἢ πράξεις αἱ κατὰ τὰς τοιαύτας » δυνάοιαι καὶ λογισμοὺς, ἀλλ' ὥστερ' Φιλόλαος ἔ- » φη εἶναι τινὰς λόγους κρείττους ἡμῶν » (4). « Ἐν » δὲ τῶν πολλῶν ἀτυχημάτων ἐστὶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐξ » ὧν ὁ Φιλόλαος οὗτος ἔγραφε σπουδαίων ζητημάτων οὐδὲν περιῦλθεν εἰς ἡμᾶς.

Οἱ καθ' ἡμᾶς ἱατροὶ ὤθησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἔρευναν τῶν νοσηρῶν ψυχικῶν συμπτωμάτων, ὥστε δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ ποῦ λήγει ἡ ὑγεία, καὶ πότε ἀρχεται ἡ νόσος. Τὰ μετὰ τὴν φυσιολο- γικὴν καὶ παθολογικὴν καταστάσεως ὅρια λέγει ὁ Darenberg εἶναι δύσκολον νὰ τεθῶσι. Τίς τῶν ἡ- θελε φαντασθῇ, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν ὑψηλοτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἐκφρασὶν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτὴν, πρότερον ὁ Dugues και πέρυσι ὁ Moreau ἐγκεφαλικὴν νόσον, νεύρωσιν ἢ φρενοπά-θειαν ἠθέλον θεωρήσει; Ὁ σοφὸς ἱατρός τοῦ Bicêtre μετὰ τὴν πολλῶν ἄλλων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας ταύτης καταχωρίζει ἐν τῷ μνησθέντι συγγράμματι αὐτοῦ τὰς βιογραφίας τῶν δαιμονιωτέρων ἀνθρώπων ἀρχαίων τε καὶ νέων, δι' ὧν πειράται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ μὲν αὐτῶ· ἦσαν ἑκταποι, ἰδιογνώμονες, ἢ πα- ρέργοι, οἱ δὲ παράκοποι, ἢ καὶ ἑκτρονες. Διανέζε- ται δὲ πρὸς μείζονα ἐνίσχυσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Huarte (5) ὅτι ὁ Ἀριστοτέ- λης λέγει περὶ τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν. Ὁ Ἀριστο- τέλης τῶν ἡμετέρων περὶ φρονήσεως νόος καὶ σοφίας (6) ἀναφέρει ὅτι, « ὅσοι κατὰ φιλοσοφίαν ἢ πολιτι-

(1) Ὁ Morel ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ συγγράμματι εἰς πέρυσι ἐκδοθέντι, λαλῶν περὶ τῆς φυσικῆς κληρονομίας παραπέμπει εἰς τὸν Dacis μνημονεύοντα χωρίου τινὸς Τιμαίου τοῦ Λο- κροῦ, οὕτως ἔχοντος· « καὶ ταῦτα μὲν (ἀρετὴ καὶ κακία δηλ.) αἴτια ἐκ τῶν γεννητόρων καὶ στοιχείων ἐπάρχεται μᾶλλον ἢ ἐξ ἀμέων ». Morel, Traité des maladies mentales, Paris 1859 pag. 6.

(2) Πλούτ. Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδείας τιμωριμμένων. τομ. 4 σελ. 32, ἐκδ. Λειψ.

(1) Ἀριστ. οὐτέθ. Β. VII. Κ. 1.

(2) Αὐτ. ὁ. ἡθ. μεγάλων II. Κ. VI.

(3) Εὐ. ἡθ. Εὐδ. B. II. Κ. VI. καὶ ἡθ. Μεγ. B. II Κ. VI.

(4) Αὐτ. ἡθ. Εὐδ. B. II. Κ. VII.

(5) Moreau αὐτοῦ. pag 393 483.

(6) Ἀριστ. Προβλ. Γμ. XXX.

« κινῆν ἢ ποιῆσαι γεγονόσι περιττοὶ ἄνδρες φαίνονται » μελαγχολικοὶ ὄντες. » Μνησὶν δὲ ποιεῖται ὡς μελαγχολικῶν τοῦ τε Ἑμπεδοκλέους, Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, ὡς δὲ ἐκστατικῶν τοῦ τε Αἰάντος καὶ Βαλλεροφόντου. Ἀλλ' ὁ μεγαλόνομος φιλόσοφος προσθέτει, ὅτι « πολλοῖς τῶν τοιούτων γίνονται νοσήματα ἀπὸ ταιαύτης κράσεως τῆς σώματι. » ἵνα δὲ ἐξηγήσῃ τίνι τρόπῳ συμβαίνουντι καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀναζητᾷ τὰς ἀναλογίας εἰς τοὺς παρονοῦντας, ἐν οἷς, λέγει, ὁ μὲν γίνεται ὀργίλος καὶ ἰταμὸς, ὁ δὲ ἐλεήμων, φιλόανθρωπος καὶ ἀρίδακρος, ὁ δὲ λάλος, θαρρόαλός καὶ ῥητορικός, καὶ ἄλλος μελαγχολικός, ἐκστατικός καὶ ἐπιληπτικός. Ὅθεν δὴλον γίνεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἐνόησε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οἱ περιττοὶ ἄνδρες εἰσὶ νευροπαθεῖς, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ τίνι τρόπῳ διὰ τῆς διεγέρσεως καὶ ὑπερκεινέσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐνδεχόμενον νὰ καταντήσωσι τοιοῦτοι, ὡς συμβαίνει τοῖς μεθύουσι διὰ τῆς πυρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ οἴνου ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Καὶ ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ὅταν διὰ σφοδρᾶς τινος ἐνεργείας κάμπτονται αἱ νευρικαὶ ἰσὲς μᾶλλον παρ' ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ φύσις αὐτῶν, ἐνδέχεται νὰ διαρραγῶσιν. Οὕτως ὅτε μὲν ἐκ τῆς μεγάλης προσκλήσεως τῆς προσοχῆς, τῆς τάσεως τῆς σκέψεως, ἐνεκεν τῆς συνώσεως καὶ συμπιλήσεως ποικίλων ἰδεῶν καὶ παντοίων γνώσεων διαστρέφονται καὶ παρακρούονται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις, (1) ὅτε δὲ, (ὑπερ καὶ συνεχέστερον) ἡ σφοδρὰ ἐξάψις τῆς φαντασίας παρα-ρέπει ἢ παραλύει τὰς λοιπὰς τοῦ νοῦς δυνάμεις. Ὅθεν ὁ Ἀριστοτέλης παρατήρησεν ὅτι οἱ περὶ τὴν ποίησιν μάλιστα εἰσιν οἱ πλεῖστοι μελαγχολικοί, ἀναφέρει δὲ ὅτι, « Μαρακὸς ὁ Συρακούσιος » καὶ Ἀμείνων ἦν ποιητὴς ὅτ' ἐκσταίῃ ».

Ἡ ὑψιλοτέρα ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς δὲν γεννᾶται ἐξ ἀπλῆς διεγέρσεως τῶν νευρικῶν δυνάμεων τοῦ ἐγκεφάλου, οὔτε καὶ καθ' ὁλοκλήρην ἐκ τοῦ μεῖζονος ὅγκου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς εὐρυθμοτέρας καὶ τελειοτέρας ὀργανικῆς διαπλάσεως, ὡς ὑπεστήριζαν καὶ

ἀπέδειξαν οἱ νεώτεροι φυσιολόγοι. Ἐλησμώντησαν δ' οὗτοι ὅτι ὁ Γαληνός τοῦτ' αὐτὸ ὑποστηρίζων ἔλεγε πρὸς τὸν Ἑρασίστρατον, « Ἀμείνων δ' ἦν ἄρα τῇ τῆς οὐσίας εὐκрасία τοῦ νοσῶντος σώματος ὅ,τι πότ' ἂν ἢ τοῦτο τὴν σύνεσιν ἐπεσθαι νομίζειν, οὐ τῇ ποικιλίᾳ τῆς συνθέσεως, οἷός γάρ τῳ πλήθει τοῦ πνεύματος τοῦ ψυχικοῦ χρῆναι δοκεῖ μᾶλλον » περ, ἢ τῇ ποιότητι τὴν ἀκρίβειαν τῆς νοήσεως ἀναφέρειν. » Καθὼς δὲ ὁ ἄνθρωπος πολλάκις φέρει ἐκ γενετῆς τὸ μυῶδες σύστημα καλῶς διαπεπλησμένον, ὥστε διὰ τῆς σωματικῆς γίνεται ἀκολουθίας ῥωμαλέας καὶ ἀθλητῆς, οὕτως ὁ τελειότερον φέρων τὸ νευρικὸν σύστημα διὰ τῆς νευρικής, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀσκήσεως δηλαδὴ τοῦ νοῦς καθίσταται μεγαλοφυῆς καὶ δαμόνιος. Ἀληθῶς ἐν σπανίαις τισὶ περιπτώσεσι (καὶ παραδείγματά τινα προσάγει ὁ Μογεση) νοσηρὰ διέγερσις ἢ ἀδράνεια τοῦ ἐγκεφάλου ἐξακοντίζει στημιαίας εὐφυΐας μαρμαρυγὰς, ἀλλὰ δὲν ἐπιτεῖ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι νοσηρὰς ἀπεργασίας ἀποτέλεσμα. Δὲν εἶναι αὕτη ἀκαριαῖοι σπινθήρος ἀπαύγασμα, καὶ τῆς ἐξάψεως τῆς φαντασίας μονοφυῆς ἀποκύημα, ἀλλ' ἐνδελεχοῦς καὶ διηνεκοῦς ἐργασίας τοῦ νοῦς θεϊπέσιον προϊόν. Ἐρωτηθεὶς ὁ Μέγας Νεῦτων πῶς ἀνεκάλυψε τὴν γενικὴν βαρύτητα, ἀεὶ ἐπ' αὐτῇ συλλογιζόμενος, ἀπήντησεν. « Ὁ Ζεῦξ, αἰτιωμένων τινῶν αὐτὸν ὅτι βραδέως » ζωγραφεῖ, ὁμολογῶ, ἔφη, ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ γράφειν, καὶ γὰρ εἰς πολὺν. » Ἡ δὲ διαφορὰ τῆς μεγαλοφυΐας ἀπορρέει, οὐχὶ ἀναμφισβότως ἐκ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἑτεροιοῦτος τῆς ὀργανικῆς διαπλάσεως, δι' ἧς καθίσταται ἕκαστος δεκτικός ἢ ἀδεκτός εἰς εἶδος τι εὐφυΐας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ μὲν γεννᾶται ἵνα γίνῃ μεγαλοφυῆς πολιτικός, ἢ στρατηγός, ἢ ἰατρός, ἀλλ' οὐχὶ συγχρόνως καὶ μεγαλοφυῆς ποιητῆς, ἢ ζωγράφος. Ὁ μὲν διὰ τῆς εὐρυχώρου διανοίας αὐτοῦ ἀντικαθίσταται ἐν ἀκαρεῖ τῶν ἀντικειμένων, κατέχει ἐν τῇ κραταίᾳ του μνίμῃ πάσας τὰς ἀντιλήψεις, ἐκτυποῖ ταύτας ὡς δι' ἐκμαγείου ἐν τῇ φαντασίᾳ, διασκοπεῖ τὰς κοινότητας καὶ διαφορὰς, τὰς σχέσεις καὶ ἀναλογίας, τὰς ὁμοιότητας καὶ ἀνομοιότητας, ἐξάγει συμπεράσματα, ἀναβαίνει εἰς τὰ καθόλου, ὑφύεται εἰς τὰς θεωρίας, θεωρίας, αἰτίνας εἰσὶν αἱ κρηπίδες τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ὡς ὁ ὄχλος, οἱ ἀμαθεῖς καὶ σκαιοὶ τῶν ἀνθρώπων διαφραλλίζουσι καὶ καταγελοῦσιν. Ὁ δὲ διὰ τῆς ὀξυνοίας αὐτοῦ ἀνακαλύπτει καὶ τοὺς μικροτέρας χαρακτῆρας τῶν ἀντικειμένων, ἀνιχνεύει καὶ τὰς λεπτοτέρας ἰδιότητας αὐτῶν, τὰς παραδίδει εἰς τὴν φαντασίαν αὐτῇ δὲ διασκευάζει, πολυτρόπως μεταπλάττει αὐτάς, δίδει νέαν ζωὴν, ἀπεργαζόμενος, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, τὴν μὲν ποίησιν, φθεγγομένην ζωγραφίαν, τὴν δὲ ζωγραφίαν, σιγῶσαν ποίησιν. καὶ τίς ἀμφισβᾷ περὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ὁμήρου; τίς ἀμφισβᾷ τὸ δαμόνιον τοῦ μεγάλου Ἀλέξανδρου; ἀλλ' οὔτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἤθελε γράψῃ τὴν Ἰλιάδα, οὔτ' ὁ Ὁμήρος ἤθελε κερδήσῃ τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην ὁ Ὁμήρος ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν ταύτην εἰπὼν,

(1) Ὅταν κατὰ τὸ ἐνεσθῆς ἔτος ἡ Ευρία Ἀσσίη ἐδουλοῖται τὰς ἐπιστολάς τοῦ Οἰμβύλου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Παρμενίου νομίζοντες, οἱ ἄνθρωποι εὐμεινὸν ἔχοντες ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς σκώματα ἀφ' ἧς, ἀνοίσει τῷ μεγάλῳ ἄνδρϊ, ἐκτοπὸς δὲ καὶ ὀρθοῦ λογισμοῦ παρεκτροπὴς μᾶλλον ἀναγγέλοντα. οἱ κηόμενοι τῆς δόξης τοῦ ἀνδρός ἐπεισάδουσιν νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἐπιστολάς ταύτας εὐκρίτως ὅτι ἐγγράφησαν ἵνα μὴ ἴδωσι ποτὲ τὸ φῶς ἐγγράφησαν ἐν στημαῖς ἀπλῆς φιλικῆς διαγίσεως μακρὰν βασιάνου ὁφθαλμοῦ. Ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ ἐγγράφησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἄδρος, καὶ ἡ δικαιολογία αὕτη φαίνεται ἀλόγιστος. Ὅταν δὲ τις ἀνογνῶσθαι τὸν Κόσμον ἐννοεῖ ὅτι ἐνεκεν συνώσεως καὶ συμπιλήσεως τοιοούτων ἰδεῶν καὶ γνώσεων, καὶ τοι μὴ συμβαινέσθαι ψυχικῆς διαστροφῆς καὶ παρακρούσεως, χαλαροῦται ἐνὶ τῷ ἐλαττέρῳ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, διαπύλλεται, ὡς εἶποῦν, ἡ μεγαλοφυΐα ὥστε νὰ ἐκπέσῃ εἰς τὴν ἀγοραίαν καὶ χυδαῖν διάνοιαν τῶν πολλῶν. Καὶ οὐδόλως παράδοξον νὰ ἴδωμεν ἐν δευτέρᾳ ἐκδοσὶ τῆς Νόσεως ψυχολογίας κατατασσόμενον μεταξὺ τῶν παραπαίωντων δαμόνιων ἀνδρῶν καὶ τῶν μεγαλοφυῶν συγγραφέων τῶν Ἑλλήνων τῆς φύσεως.

«Ἄλλω μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμῆϊα ἔργα.
 «Ἄλλω δ' ὄρχησ' ὤν, ἐτέρω κίθαριν καὶ αὐλὴν.
 «Ἄλλω δ' ἐν στήθεσσι τίθει νόον εὐρύπου Ζεὺς
 Ἑορῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀκούσιν ὅπως καταδειχθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν ὑστέρησαν μήτε ἐπὶ τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν γενομένων παρατηρήσεων εἰς τὰ νοσήματα τῶν ψυχικῶν συνάψεων. Οὐδαὶς ἀρνείται, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πεπολιτισμένα ἔθνη, πολλὰ ἐπενόησαν, πλὴλὰ ἐφεύρον καὶ οὐκ ὀλίγας ἀνκαλύψεις κατώρθωσαν, ἀλλ' οὐδόλως θαυμάζομεν ἀναλογιζόμενοι, ὅτι τοσοῦτος χρόνος ἀπειρον ὕλην συσώρευσε καὶ ἄθρονον τροφὴν τῇ νῦν προσφερίν· ἔθνη δὲ πολυάνθρωπα, ἑκράτος ἑαστον συνιστώντα καὶ ἐν μιᾷ πρωτευσίᾳ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς δυνάμεις αὐτῶν συγκεντροῦντα, διὰ οὐρίων μέσων τὸν ζῆλον ὑποθάλλουσι, καὶ τὴν εὐρίαν συνδουλεύουσιν ἐν ᾗ ἡ τῶν Ἑλλήνων σοφία ὑπῆρξεν ἀκραιφνέως καὶ ἀγνῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἔθνους ἀπόρροια· (1) ὅταν δὲ προάγονται εἰς τὸν πολιτισμὸν τὰ ἔθνη, τοσοῦτον μᾶλλον ἐκπλήττονται εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ ὕψος αὐτῆς, καίτοι τῶν πλείστων συγγραμμάτων ἀπολεσθέντων καὶ τῶν καλλιτεχνημάτων ἀφανισθέντων οὐδὲ ἑπαυσαν, οὐδὲ παύσονται θαυμάζοντες αὐτὴν· ἐνεσαρκώθη αὕτη εἰς τὸν ροῦν τῶν αἰώνων, καθῆται ἐπὶ τῶν περὶ τῆς αἰωνιοτήτος. Εἰρηνομῶ οὖν τοῖς ἐκλέξασί με καθηγηταῖς, ὅτι προσήνεγκον τὴν συγκυρίαν ταύτην, ὥστε καὶ γὰρ ὁ ἐλάχιστος τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου νὰ προσθέσω μικρὸν τι ἀντίδιον εἰς τὸν στέφανον τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ὃν ἐξακολουθοῦσι νὰ πλέκωσιν οἱ αἰῶνες, εὐγνωμονῶ, λέγω, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, διότι δὲν με τέρπει ἡ Πρυτανεία τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλὰ μοὶ μέλει, ἀλλὰ με τέρπει ἡ εἰς τὴν σοφίαν πρυτανεία τῶν Ἑλλήνων.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Τέλος. *186 φυλ. 48. 259.)

—οοο—

Γ'. Παιγνίδια τῶν παιδῶν.

Ἡ *Δουράδα*, ἡ ἀλλαχοῦ ἀρεῖδα καλουμένη· παίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

(1) Τὴν ἀλγίστην ταύτην μεταξὺ πολλῶν ἐκφράζει θαυμαστικῶς ὁ Κουαυ, παρ' ἡμέρας δὲ ἀνταθὰ μικρὰν περιγραπὴν ἀκούσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἄνω εἰρημένων. *Cu qu' il importe, λέγει, de maintenir c'est l'indépendance du développement de l'esprit hellénique. La Grèce ne doit rien qu'aux dieux, à ses mers, à son ciel, et à ses montagnes. Les vraies origines de l'esprit humain sont là; tous les nobles de l'intelligence y retrouvent la patrie de leurs pères.* (Études d'Histoire religieuse p. 40. 4. Edit.)

Ἡ *Σφαῖρα* (τὸ Τόπι), ἥτις παίζεται κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους· α'. ἀφοῦ σχηματίζουσιν οἱ παῖδες β—γ ζεύγη, καὶ ρίψωσι τὸν *Δαγρίν* διὰ νὰ ἰδῶσι τίνες θέλουσι παίξει· πρῶτος, θέτουσι μικρὰν πλάκα, καὶ οἱ πρῶτοι παίζοντες ρίπτουσιν ἐκ τοῦ μέρους τῆς πλακῆς τὴν σφαῖραν πρὸς τοὺς κάτω ἱσταμένους, ἐκεῖνοι δὲ ρίπτουσιν αὐτὴν σκοπεύοντες νὰ κτυπήσωσι τὴν πλάκα, καὶ οὕτως ἐφεξῆς·—δ'. ρίπτουσι τὴν σφαῖραν εἰς τοίχον τινα, καὶ λαμβάνουσιν αὐτήν, μετροῦντες τὰς βολὰς· ἀφοῦ δὲ ὁ εἰς *κουρήνην* (1), παίξει ὁ δεύτερος καὶ καθιεξῆς· ὅστις δὲ μετρήσῃ ἕως τὰ δέκα βάνει τὸν ἀμέσως ἐπόμενόν του ἕνα *σαμάρι*. Παίζεται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τυνήθως μεταξὺ δύο, ἐνῷ δὲ ὁ πρῶτος παίξει, ὁ ἕτερος ἐξακολουθεῖ λέγων α' μούχα σταφίδα γ'—γ'. λαμβάνει τις τὴν σφαῖραν καὶ ρίπτει αὐτὴν εἰς τὰ ἄνω μέχρι τινὸς ὕψους, οἱ δὲ λοιποὶ συμπαίχεται, οἵτινες ἱστάνται περὶ αὐτόν, ἀμέσως τρέχουσι ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἕως οὗ ἐκεῖνος λάβῃ τὴν σφαῖραν, ἔπειτα ρίπτει αὐτήν, σκοπεύων νὰ κτυπήσῃ τινὰ, τὸν ἁπλοῦν ἔπειτα ἀναβαίνει, καὶ ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ συμπαίχεται ἱστάνται περὶ αὐτόν, οὗτος κτυπᾷ τὴν σφαῖραν δυνατὰ κατὰ γῆς· καὶ ἐὰν μὲν ἀναπηδῶσαν συλλάβῃ ἄλλος, οὗτος ἀναβαίνει τὸν πρὶν ἀναβάτην, καὶ οὕτως ἐξακολουθεῖ· εἰδὲ μὴ, τότε ὁ κύπτων λαμβάνει αὐτήν, καὶ ἐνῷ οἱ ἄλλοι φεύγουσι, τὴν ρίπτει, ὅντινα δὲ κτυπήσῃ, τὸν καθβαλκεύει καὶ οὕτω καθιεξῆς.

Τὸ *Ἀρβακήτικον*, ἡ *κλεφτάκι* λεγόμενον, παίγνιον πολεμικόν, καθὼς τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρεῖδισα. Ὁ *Καρμονέτας*. Εἰς καμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, μένει εἰς τι μέρος, οἱ δὲ λοιποὶ κρύπτονται εἰς διάφορα ἄλλα· ἀφοῦ δὲ κρυφθῶσιν ὅλοι, εἰς αὐτῶν μετὰ ἡλωμένην φωνὴν κράζει *σκούκου*· τότε ὁ καμύων ἀρχίζει ν' ἀναζητῇ τοὺς κεκρυμμένους, ἀφοῦ δὲ εὕρῃ τινὰ, δὲν δύναται νὰ τὸν συλλάβῃ εἰς τὸ *ζεστό*, δηλ. εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὅπου εὗρέθη, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸν παρικορήσῃ *ἐνα ἀράξι τύπος*, διὰ νὰ δυνήθῃ, ἐὰν κατορθώσῃ, νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἔλθῃ ἄθικτος εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ καμύων ἐρύλαττε, καὶ νὰ πτύσῃ ἐκεῖ· καὶ ἐὰν μὲν κατορθώσῃ τοῦτο, καλῶς, ἐὰν δὲ συλληφθῇ ἢ ἀπλῶς ἐγγιχθῇ ὑπὸ τοῦ φυλάττοντος πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καμμόνει αὐτός. — Π δὲ ἀλλαχοῦ *τυρλομνία* καλεῖται παρ' ἡμῶν *μπίζ*· διότι ταύτην τὴν συλλαβὴν λέγοντες πειράζουσι τὸν διδεδεμένον τοὺς ὀφθαλμοὺς.

Τὸ *Τσιλῆκι*. Διὰ μακροτέρας ῥάβδου ρίπτουσιν οἱ τοῦ ἐνὸς μέρους εἰς τοὺς ἀντικρὺ ἱσταμένους ἄλλην βραχυτέραν, (ἥτις ἰδίως *τσιλῆκι* καλεῖται), ἔχουσαν εἰς τὰ δύο ἄκρα ἀντιθέτους τομὰς, ὥστε κτυπομένη, ἐνῷ κείτῃ κατὰ γῆς, νὰ ὑφούται πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἔπειτα θέτει τὴν μακροτέραν ῥάβδον ἐγκαρσίως· ἐκεῖνοι δὲ ρίπτουσι τὸ *τσιλῆκι*, διὰ νὰ κτυπήσωσι τὴν ῥάβδον. Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, ὁ παίζων ρίπτει κάτω τὸ *τσιλῆκι* καὶ διὰ τῆς ἄλλης ῥάβδου τύπτει αὐτὸ εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων, καὶ

(1) Ὅρα τὸ *Λεξ* λέγιον.